

ZNANJE, ISKUSTVO I POTREBE STRUČNJAKA U RADU SA SPOLNO ZLOSTAVLJANOM DJECOM

Branka Sladović

Pravni fakultet u Zagrebu

Studijski centar socijalnog rada

Izvorni znanstveni članak

UDK 179.2:159.5

343.541

Primljeno: prosinac 1998.

U radu je prikazano istraživanje povezanosti samoprocjene znanja, radnog i osobnog iskustva, jasnoće profesionalnih uloga i potreba za dodatnim obrazovanjem u području rada sa spolnom zlostavljanom djecom. Uzorak ispitanika čine 253 stručnjaka koji rade s djecom u području socijalne skrbi, školstva i zdravstva. Samoprocjena ispitanika je pokazala upoznatost s problemom i jasnoću profesionalnih uloga. Utvrđeno je da je 15.01% ispitanika bilo žrtvama spolnog zlostavljanja u djetinjstvu, no nisu se pokazale statistički značajne razlike u odgovorima u odnosu na ukupan uzorak. Pokazalo se da su visoko izražene potrebe ispitanika za dodatnim interdisciplinarnim obrazovanjem, te pojašnjenjem protokola djelovanja u slučajevima spolnog zlostavljanja djece. U zaključku se daje prijedlog interdisciplinarnih organizacijske strukture i programa usavršavanja stručnih djelatnika o problematici spolnog zlostavljanja djece.

1. UVOD

Spolno je zlostavljanje djece u Hrvatskoj tek u posljednjem desetljeću prepoznato kao problem kojem stručnjaci, ali i javnost, trebaju posvetiti više pozornosti. Postoji značajno povećanje otkrivenih slučajeva od početka devedesetih do danas: policiji su 1990. godine bila prijavljena 42 slučaja spolnog zlostavljanja djece, a 1998. godine 147. No, među svim krivičnim djelima na štetu djece spolno zlostavljanje ima najveću tamnu brojku kriminaliteta (Singer, Mikšaj-Todorović i Poldrugáč, 1989.). Na stopu otkrivanja i uspješnost intervencije u slučajevima seksualnog zlostavljanja djece utječu, između ostalog, i stavovi stručnjaka, osobno i radno iskustvo, razina znanja i informiranosti o problemu, te stupanj povjerenja stručnjaka u efikasan, međuprofesionalno koordiniran program zaštite spolno zlostavljane djece i njihovih obitelji. Ako su, kao što mnogi predlažu (npr. Belsky, 1991; Emery, 1989; prema Portwood, 1998.), društvene i individualne vrijednosti u srži procjene je li neko djelovanje ili propuštanje zlostavljajuće po dijete, jasno je da se empirijska istraživanja ne smiju ograničiti samo na obilježja zlostavljačkih iskustava, žrtava i počinitelja, već i na karakteristike i iskustva onih stručnjaka koji čine te procjene i odlučuju o zaštiti i tretmanu (Portwood 1998.). Samoprocjena znanja stručnjaka o pojavi spolnog zlostavljanja djece izravno je povezana s njihovim profesionalnim samopouzdanjem - osoba koja se osjeća kompetentnom u tom području spremnija je djelovati i sigurnija je u svoje postupke od stručnjaka koji misli da o tome zna vrlo malo. U procjeni svoga znanja važna je i objektivnost, budući da njegovo precjenjivanje ima za posljedicu lažan osjećaj sigurnosti prilikom profesionalnog djelovanja, a taj povećava mogućnost pogreški.

Kako će stručnjaci reagirati u slučajevima spolnog zlostavljanja djece ovisi ne samo o njihovim stavovima i znanju o tom problemu već uvelike i o tome koliko im je jasno što bi oni trebali učiniti, dakle o tome koliko im je jasna njihova profesionalna uloga. Vjerojatnije je da oni stručnjaci koji ne znaju kako reagirati u proceduralnom i stručnom smislu neće uopće reagirati i time riskirati da pogrešno postupe ili pak da se izvrgnu ruglu drugih stručnjaka. Oni kojima nije jasna uloga ostalih stručnjaka (a u slučajevima spolno zlostavljanog djeteta nužno trebaju reagirati različiti stručnjaci) rjeđe će, ako i sami poduzmu neke mjere zaštite, uputiti dijete u druge ustanove. S jedne strane to može biti zbog neznanja da djetetu i njegovoj obitelji trebaju i drugi stručnjaci, a s druge strane zbog nepovjerenja u sustav interdisciplinarnog pomaganja djetetu, dakle zbog zaštite djeteta od sekundarnog traumatiziranja u postupku zaštite.

2. CILJ I METODA ISTRAŽIVANJA

U okviru opsežnijeg istraživanja o stavovima stručnjaka prema spolnom zlostavljanju djece (Sladović, 1998.) ispitana su njihova radna i osobna iskustva sa spolnim zlostavljanjem u djetinjstvu. Ciljevi istraživanja u vezi sa spolnim zlostavljanjem djece bili su utvrditi:

1. Procjenu stručnjaka o učestalosti susretanja sa sumnjom ili s dokazanim slučajevima na radnom mjestu
2. Samoprocjenu znanja stručnjaka
3. Jasnoću osobne profesionalne uloge i uloge drugih stručnjaka
4. Potrebe za dodatnom izobrazbom u okviru svoje struke i interdisciplinarnom izobrazbom
5. Subuzorak stručnjaka s osobnim iskustvom spolnog zlostavljanja u djetinjstvu, obilježja subuzorka i razlike u odnosu na ukupan uzorak.

U istraživanju je korišten posebno sastavljen upitnik, a sudjelovanje je bilo u potpunosti dobrovoljno i anonimno. Uzorak su činila 253 stručnjaka: socijalni radnici, psiholozi, defektolozi-socijalni pedagozi, učitelji, liječnici školske medicine i pravnici. Ispitanici su zaposleni u području socijalne skrbi, zdravstva i školstva. Najveći broj ispitanika bio je u dobi između 35 i 45 godina; dakle, uzorkom su uglavnom bili obuhvaćeni stručnjaci s dužim radnim iskustvom. Značajno su prevladavali stručnjaci ženskog spola (87.7%), što odgovara jednom od glavnih obilježja pomažućih zanimanja. Naime, za njih se više opredjeljuju žene nego muškarci. Velik broj stručnjaka živi u bračnoj, odnosno izvanbračnoj zajednici (68.8%), no s obzirom na dob ispitanika zanimljivo je da čak njih 31.2% živi bez partnera. Najviše stručnjaka ima dvoje djece (38.7%), no značajan je i postotak onih bez djece (30.4%).

3. REZULTATI

3.1. OPĆA PROCJENA UČESTALOSTI I PROCJENA BROJA SLUČAJEVA SPOLNO ZLOSTAVLJANE DJECE NA RADNOM MJESTU ISPITANIKA

U Tablici 1. prikazane su apsolutne i relativne frekvencije odgovora stručnjaka na pitanje koliko često na svom radnom mjestu nailaze na slučajeve sumnje ili dokazanog spolnog zlostavljanja djece. Na sumnju ili dokazano spolno zlostavljanje na radnom mjestu nailazi *nikada* ili *vrlo rijetko* čak 70.4% ispitanika. Kako smo ovim pitanjem obuhvatili i sumnju a ne samo dokazane slučajeve spolnog zlostavljanja djece može se iz dobivenih podataka zaključiti da stručnjaci relativno rijetko sumnjaju na tu vrstu zlostavljanja. To, s jedne strane, može biti zato što je dokazanih slučajeva vrlo malo, pa je time i sumnja na ono čega i dokazanog ima malo rjeđa, ali je moguće i obrnuto: dokazanih slučajeva ima malo jer naši stručnjaci rijetko i sumnjaju, pa u skladu s tim i rijetko istražuju je li neko dijete možda žrtva spolnog zlostavljanja.

Tablica 1. Opća procjena stručnjaka o učestalosti susretanja sa sumnjom ili dokazanim slučajevima spolnog zlostavljanja djece na radnom mjestu

UČESTALOST	N	%
Nikada	67	26.5
Vrlo rijetko	111	43.9
Ponekad	71	28.1
Često	4	1.6

Pobliza procjena stručnjaka o ukupnom broju slučajeva u kojima su u svom profesionalnom radu posumnjali na spolno zlostavljano dijete ili pak u to bili potpuno uvjereni (bilo je dokazano) pokazala je da 20.9% stručnjaka nikada nije posumnjalo, a njih 30.8% nikada nije bilo potpuno uvjereni ili se nije susrelo s dokazanim spolnim zlostavljanjem djece. Samo 13 ispitanika posumnjalo je na spolno zlostavljanje djece više od 10 puta u svom profesionalnom radu. Zanimljivo je da čak 20.6% ispitanika nije uopće odgovorilo na pitanje o sumnji, a 21.3% na pitanje o broju dokazanih slučajeva spolno zlostavljane djece. Malo je vjerojatno da se radi o ispitanicima koji nisu mogli odrediti broj slučajeva jer ih je bilo jako puno; najvjerojatnije se radi o stručnjacima koji se nikada nisu susreli s tim problemom, ali im je bilo neugodno to napisati ili su pak smatrali da uskraćivanje odgovora podrazumijeva odgovor *nula*.

Analizom varijance subuzoraka prema zanimanju i području rada ispitanika u odnosu na procjenu broja slučajeva sumnje ili dokazanog spolnog zlostavljanja djece nije utvrđena statistički značajna razlika. Ipak, najčešće sumnjaju psiholozi, defektolozi i socijalni radnici, a s najviše dokazanih slučajeva susreli su se socijalni radnici i psiholozi. Što se tiče područja rada, najviše se u svom profesionalnom radu s problemom spolnog zlostavljanja djece suočavaju stručnjaci zaposleni u području socijalne skrbi.

3.2. SAMOPROCJENA ZNANJA STRUČNJAKA

Kako stručnjaci procjenjuju svoje znanje o spolnom zlostavljanju djece prikazali smo u Tablici 2. Nešto više od polovice ispitanika izjavilo je da je upoznato s problemom. S obzirom na to da se uglavnom radi o ispitanicima kojima su u središtu stručnog zanimanja djeca, zanimljivo je da čak jedna četvrtina njih priznaje kako o tome zna vrlo malo ili ništa.

Tablica 2. Samoprocjena znanja stručnjaka o spolnom zlostavljanju djece

SAMOPROCJENA ZNANJA	N	%
Ne znam ništa o tome	2	0.8
Znam vrlo malo	65	25.7
Upoznat/a sam s problemom	139	54.9
Znam dosta o tome	44	17.4
Znam jako puno o tome	3	1.2

Analiza odgovora pokazala je da liječnici školske medicine češće od ostalih ispitanika procjenjuju svoje znanje lošim, srednjim ga najviše procjenjuju socijalni radnici, a dobrim psiholozi. Zanimljiva je razlika unutar skupine učitelja i pravnika, naime 50% učitelja procjenjuje svoje znanje lošim, a ni jedan pravnik ne procjenjuje svoje znanje dobrim.

Sukladno našim očekivanjima, najlošijim svoje znanje procjenjuju oni koji se sa slučajevima spolnog zlostavljanja ne susreću nikada, srednjim ga najčešće procjenjuju oni koji se s tim slučajevima susreću vrlo rijetko, a najčešće ga dobrim procjenjuju stručnjaci koji se s tim susreću ponekad. Rezultati su visoko statistički značajni (na razini značajnosti od 5%) i nedvosmisleno upućuju na to da je učestalost susretanja s nekim problemom na radnom mjestu povezana sa znanjem o toj pojavi.

Tablica 3. Samoprocjena znanja i sociodemografska obilježja ispitanika

SOCIDEMOGRAFSKA OBILJEŽJA	Loše znanje (N=67)	Srednje znanje (N=139)	Dobro znanje (N=47)	P
DOB				0.0280
• do 35 godina	49.3	33.1	21.3	
• između 35 i 45	35.8	41.0	48.9	
• iznad 45 godina	14.9	25.9	29.8	
SPOL				0.1519
• muški ispitanici	16.4	8.6	17.0	
• ženski ispitanici	83.6	91.4	83.0	
BRAČNI STATUS				0.9095
• bračna i izvanbr. zajednica	70.1	67.6	70.2	
• ostali	29.9	32.4	29.8	
BROJ DJECE				
• nijedno	34.3	31.7	21.3	
• jedno	20.9	22.3	34.0	
• dvoje i više	44.8	46.0	44.7	
ZANIMANJE				0.0958
• socijalni radnik	14.9	29.5	29.8	
• psiholog	20.9	20.1	21.3	
• učitelj	11.9	4.3	4.3	
• defektolog	17.9	14.4	23.4	
• liječnik	22.4	24.5	21.3	
• pravnik	11.9	7.2	0.0	
PODRUČJE RADA				0.9944
• socijalna skrb	60.6	59.0	56.5	
• zdravstvo	22.7	23.7	26.1	
• školstvo	16.7	17.3	17.4	
UČESTALOST				0.0000
• nikada	47.8	49.3	3.0	
• rijetko	24.3	59.5	16.2	
• ponekad	10.7	53.3	36.0	

Najčešće dobrim svoje znanje procjenjuju ispitanici između 35 i 45 godina, dok ga najčešće lošim procjenjuju mladi ispitanici - do 35 godina (Tablica 3). Unutar skupine mladih ispitanika njih samo 11.2% procjenjuje svoje znanje dobrim, dok među starijim ispitanicima, u dobi iznad 45 godina, samo njih 14.9% procjenjuje svoje znanje lošim. Utvrđena je statistička značajnost tih razlika na razini značajnosti od 5%. Kako su ovdje objavljeni rezultati dio šireg istraživanja (Sladović, 1998.) u kojem je, između ostalog, procijenjeno i znanje stručnjaka o spolnom zlostavljanju, moguće ga je bilo usporediti sa

samoprocjenom znanja. Posebno je zanimljivo da mladi ispitanici u dobi do 35 godina znaju najviše o problemu spolnog zlostavljanja djece, ali to svoje znanje najrjeđe takvim i procjenjuju, a stariji ispitanici u dobi iznad 45 godina znaju najmanje, ali to najrjeđe takvim procjenjuju.

Velika razlika u veličini subuzorka prema spolu ispitanika ne opravdava usporedbu odgovora samoprocjene znanja, niti su razlike statistički značajne. Ipak, zanimljivo je da muški ispitanici svoje znanje procjenjuju češće dobrim nego žene, premda ukupni rezultati pokazuju da muškarci imaju lošiji rezultat (Sladović, 1998.).

3.3. JASNOĆA VLASTITE PROFESIONALNE ULOGE I ULOGE OSTALIH STRUČNJAKA

Tablica 4. prikazuje jasnoću vlastite uloge i uloge drugih stručnjaka u slučajevima sumnje ili dokazanog spolnog zlostavljanja djeteta. Može se pretpostaviti da je stručnjacima jasnija profesionalna uloga ostalih stručnjaka što im je jasnija njihova vlastita.

Tablica 4. Jasnoća osobne profesionalne uloge i uloge drugih stručnjaka u slučajevima sumnje ili dokazanog spolnog zlostavljanja djece

Profesionalna uloga	Osobna		Drugih stručnjaka	
	N	%	N	%
Potpuno jasna	124	49.0	74	29.2
Djelomično jasna	115	45.5	162	64.0
Uopće mi nije jasna	11	4.3	12	4.7
Bez odgovora	3	1.2	5	2.0
Ukupno	253	100.0	253	100.0

Profesionalna uloga potpuno je nejasna vrlo malom broju stručnjaka. Kako je podjednakom postotku potpuno nejasna i profesionalna uloga ostalih stručnjaka, možemo pretpostaviti, iako ne možemo tvrditi, kako se radi o istim ispitanicima - onima kojima je nejasna njihova uloga nejasne su i uloge drugih.

Većem broju stručnjaka njihova profesionalna uloga je potpuno jasna, dok je za najveći broj ispitanika uloga drugih stručnjaka jasna samo djelomično.

Tablica 5. Jasnoća osobne profesionalne uloge u odnosu na zanimanje, područje rada i samoprocjenu znanja

	Potpuno jasna	Djelomično jasna	Nejasna	P
DOB				0.0280
• do 35 godina	49.3	33.1	21.3	
• između 35 i 45	35.8	41.0	48.9	
• iznad 45 godina	14.9	25.9	29.8	
ZANIMANJE				0.4809
• socijalni radnik	29.0	23.5	18.2	
• psiholog	19.4	20.9	27.3	
• učitelj	4.8	7.0	18.2	
• defektolog	18.5	17.4	0.0	
• liječnik	19.4	25.2	36.4	
• pravnik	8.9	6.1	0.0	
PODRUČJE RADA				0.0175
• socijalna skrb	69.7	51.3	36.4	
• zdravstvo	19.7	26.1	36.4	
• školstvo	10.7	22.6	27.3	
SAMOPROCJENA ZNANJA				0.0175
• loše znanje	69.7	51.3	36.4	
• srednje znanje	19.7	26.1	36.4	
• dobro znanje	10.7	22.6	27.3	

Kako vidimo iz Tablice 5. osobna profesionalna uloga najjasnija je socijalnim radnicima, a u najvećem broju nejasna je liječnicima školske medicine. No razlike u jasnoći osobne profesionalne uloge nisu statistički značajne na razini značajnosti od 5%. Zanimljivo je da ni jednom pravniku i ni jednom defektologu profesionalna uloga nije potpuno nejasna. Statistički značajna razlika postoji u odnosu na područje rada ispitanika. Osobna profesionalna uloga u najvećem je postotku potpuno jasna stručnjacima zaposlenima u socijalnoj skrbi, dok je u najvećem postotku nejasna stručnjacima zaposlenim u zdravstvu. U odnosu na samoprocjenu znanja, postoji statistički značajna razlika između skupina ispitanika prema jasnoći osobne profesionalne uloge. Među onima kojima je uloga potpuno jasna najviše ispitanika svoje znanje procjenjuju srednjim, dok je među onima kojima je njihova profesionalna uloga nejasna najviše onih koji procjenjuju svoje znanje lošim. Za 72.3% ispitanika koji svoje znanje procjenjuju dobrim profesionalna je uloga potpuno jasna. Dakle, utvrđena je visoka povezanost između samoprocjene znanja i jasnoće osobne profesionalne uloge.

Vrlo slični su i rezultati u odnosu na profesionalne uloge drugih stručnjaka. Među onima kojima su jasne uloge drugih stručnjaka najviše je socijalnih radnika, a među onima kojima uloge ostalih nisu uopće jasne najviše je liječnika školske medicine. Kod jasnoće uloge drugih stručnjaka nema statistički značajnih razlika u odnosu na zanimanje ispitanika,

kao ni u odnosu na područje rada. Razlika u jasnoći uloga drugih stručnjaka statistički je značajna u odnosu na samoprocjenu znanja stručnjaka ($P=0.000$). Među onima kojima je potpuno jasna uloga drugih stručnjaka najviše je onih koji svoje znanje procjenjuju srednjim i dobrim. Unutar skupine ispitanika kojima je potpuno nejasna uloga drugih stručnjaka najviše je onih koji svoje znanje procjenjuju lošim, dok su za samo 6.5% ispitanika koji svoje znanje procjenjuju dobrim uloge drugih potpuno nejasne.

3.4. POTREBE ZA DODATNIM OBRAZOVANJEM U OKVIRU SVOJE STRUKE I INTERDISCIPLINARNIM OBRAZOVANJEM

U Tablici 6. prikazani su rezultati zainteresiranosti stručnjaka za usavršavanjem u ovom području. Većina stručnjaka zainteresirana je za usavršavanje u okviru svoje struke, a gotovo svi ispitanici smatraju potrebnim interdisciplinarno obrazovanje.

Tablica 6. Potrebe ispitanika za dodatnim obrazovanjem u području spolnog zlostavljanja djece

Potrebe za obrazovanjem	U okviru svoje struke		Interdisciplinarni	
	N	%	N	%
Da	201	79.4	245	96.8
Ne	49	19.4	5	2.0
Područje				
Prevenција	126	49.8	200	79.1
Otkrivanje slučajeva	96	37.9	175	69.2
Zaštita i tretman djece i počinitelja	142	56.1	190	75.1

Rezultati pokazuju kako su stručnjaci u podjednako mjeri zainteresirani za usavršavanje u području prevencije, otkrivanja slučajeva i zaštite i tretmana djece i počinitelja. Valja napomenuti kako ih je najmanje zainteresirano za otkrivanje slučajeva iako se, s obzirom na niske stope otkrivanja slučajeva spolnog zlostavljanja u Hrvatskoj i na visoko procijenjene tamne brojke od strane istih ispitanika, mogao očekivati suprotan rezultat.

S obzirom na zanimanje i područje rada ispitanika, samoprocjenu znanja, učestalost susretanja sa slučajevima spolnog zlostavljanja djece i jasnoću profesionalnih uloga razlike prema potrebama za obrazovanjem u okviru svoje struke i interdisciplinarnim obrazovanjem nisu statistički značajne ali se mogu uočiti neki trendovi. Tako potrebe najčešće izražavaju socijalni radnici, zatim liječnici školske medicine, te psiholozi. Među onima koji su zainteresirani za dodatno i interdisciplinarno obrazovanje najviše je ispitanika zaposlenih u području socijalne skrbi, a najmanje zaposlenih u školstvu. Najviše su zainteresirani za dodatno obrazovanje u okviru svoje struke oni ispitanici koji svoje znanje procjenjuju

srednjim. Zanimljivo je da su svi ispitanici koji svoje znanje procjenjuju lošim zainteresirani za interdisciplinarno, a njih 77.6% za obrazovanje u okviru svoje struke. Najčešće potrebe za dodatnim obrazovanjem izražavaju ispitanici koji se s problemom spolnog zlostavljanja djece rijetko susreću na radnom mjestu. Slični su rezultati i kod potreba za interdisciplinarnim obrazovanjem. Zanimljivo je da je čak 98.5% ispitanika koji se na radnom mjestu nikada ne susreću s tim problemom zainteresirano za interdisciplinarno obrazovanje. U ukupnom uzorku zainteresiranih za dodatno obrazovanje ima najmanje onih kojima su njihove uloge potpuno nejasne (3.5%), kao i u subuzorku onih kojima su nejasne uloge drugih stručnjaka (5%) u odnosu na interdisciplinarno obrazovanje.

3.5. OSOBNO ISKUSTVO STRUČNJAKA SA SPOLNIM ZLOSTAVLJANJEM U DJETINJSTVU

U posljednjem dijelu upitnika nalaze se pitanja o osobnim iskustvima ispitanika sa spolnim zlostavljanjem u djetinjstvu. U našem uzorku od 253 stručnjaka njih 38, odnosno 15.01%, imalo je iskustvo spolnog zlostavljanja u djetinjstvu. Najčešće su bili izloženi spolnom zlostavljanju na pasivan, uvjetno rečeno, blaži način: pokazivanju svojih spolnih organa odrasloj osobi ili prisilnom promatranju spolnih organa odrasle osobe, te dodirivanju spolnih organa (manualno ili oralno) na seksualan način od odrasle osobe. Pod "nekim drugim načinom" spolnog zlostavljanja u djetinjstvu ispitanici su navodili ljubljenje. Ispitanici su najčešće bili zlostavljani jedan do dva puta u toku djetinjstva, a njih četvero od tri do šest puta. Počinitelji su najčešće bili nepoznate osobe i obiteljski prijatelji. Neki od ispitanika koji su potvrdno odgovorili na pitanje o spolnom zlostavljanju u djetinjstvu nisu odgovorili na pitanja o učestalosti zlostavljanja i počinitelju, kao ni na pitanje jesu li zlostavljanje prijavili policiji, centru za socijalni rad ili nekoj drugoj osobi. Na ovo posljednje pitanje potvrdno je odgovorilo 15 ispitanika; svi su zlostavljanje povjerali drugoj privatnoj osobi. Dakle, ni jedan ispitanik nije zlostavljanje prijavio nadležnim službama.

Većina ispitanika u ovom subuzorku su osobe ženskog spola, njih 33, odnosno 86,8%. Samo je jedna osoba mlađa od 25 godina, a ostale su u dobi između 25 i 55 godina sa prosječno 13.32 godina radnog iskustva. U bračnoj zajednici s partnerom živi 24 ispitanika. Desetero ispitanika nema ni jedno dijete, njih 26 ima jedno ili dvoje djece, a samo dva ispitanika više od dvoje. Što se tiče zanimanja stručnjaka s iskustvom spolnog zlostavljanja u djetinjstvu, rezultati su sljedeći: najviše je psihologa, zatim liječnika školske medicine, socijalnih radnika, defektologa, pravnika i učitelja. S obzirom na nesrazmjerno sudjelovanje pojedinih zanimanja u ukupnom uzorku, iz ovih podataka ne možemo sa sigurnošću zaključivati o vezi između izbora zanimanja i iskustva spolnog zlostavljanja u djetinjstvu, ali je u svakom slučaju zanimljivo da su najčešće žrtve spolnog zlostavljanja u djetinjstvu bile osobe koje su kasnije izabrale baviti se psihičkim ili fizičkim zdravljem.

Nekolicina je svjetskih istraživanja koja, iako samo djelomično slična našem pokušaju utvrđivanja učestalosti spolnog zlostavljanja u djetinjstvu stručnjaka, potvrđuju da je značajan dio osoba koje izabiru pomažuće zanimanje bilo žrtvama spolnog zlostavljanja u djetinjstvu. Prema istraživanju Follettea, Polusnyja i Milbecka (1994.), u koje je bilo uključeno 558 stručnjaka koji rade u području mentalnog zdravlja, uglavnom terapeuta, njih 29,8% doživjelo je u djetinjstvu neko od težih traumatskih iskustava, npr. teško tjelesno ili

4. ZAKLJUČAK

Samoprocjena znanja ispitanika pokazala je da ih je nešto više od polovice upoznato s problematikom spolnog zlostavljanja djece. S obzirom na to da se uglavnom radi o stručnjacima kojima su u središtu stručnog zanimanja djeca, zanimljivo je da čak jedna četvrtina njih priznaje kako o tome zna vrlo malo ili ništa. Ispitanici sa iskustvom spolnog zlostavljanja u djetinjstvu u prosjeku sumnjaju na svom radnom mjestu češće da je neko dijete žrtva spolnog zlostavljanja i tamnu brojku procjenjuju višom od prosjeka svih ispitanika zajedno. Većem broju stručnjaka je njihova profesionalna uloga potpuno i djelomično jasna, dok je uloga drugih stručnjaka najčešće samo djelomično jasna. Utvrđena je visoka povezanost između samoprocjene znanja i jasnoće osobne profesionalne uloge.

Većina stručnjaka zainteresirana je za usavršavanje u okviru svoje struke, a gotovo svi ispitanici smatraju potrebnim interdisciplinarno obrazovanje. Najmanje ih je zainteresirano za područje otkrivanja slučajeva, što je, s obzirom na njihovu procjenu tamne brojke, zabrinjavajuće. Općenito govoreći, visok interes stručnjaka za dodatnim obrazovanjem iznad je naših očekivanja i upućuje na to da stručnjaci i sami osjećaju nedostatak znanja i vještina, što su iskazali i samoprocjenom znanja (najčešće kao srednje znanje) i procjenom jasnoće svoje profesionalne uloge i uloge drugih stručnjaka (najčešće djelomično jasnim). Stoga se može pretpostaviti da oni samo *djelomično reagiraju*, što znači da djeci u slučaju spolnog zlostavljanja nije pružena potpuna profesionalna pomoć i zaštita. Upravo djelomična reakcija stručnjaka, onolika koliko im je jasna uloga i koliko je njihovo znanje o tome što trebaju učiniti, može biti jednim od uzroka sekundarne traumatizacije djeteta. Manjkavosti u znanju o specifičnostima spolnog zlostavljanja djece i protokolarne nejasnoće u praksi odgovorni su za pogrešno "vođene" slučajeve. Primjerice, policija je otkrila slučaj spolnog zlostavljanja djeteta za koji je centar za socijalnu skrb saznao devet mjeseci kasnije.

S obzirom na to da se ispitanici najčešće nikada ili vrlo rijetko susreću sa slučajevima sumnje ili dokazanim spolnim zlostavljanjem djece na svom radnom mjestu, nejasnoća profesionalnih uloga i nije toliko iznenađujuća. No, kako oni sami procjenjuju tamnu brojku slučajeva spolnog zlostavljanja djece najčešće između 5:1 i 10:1 (što je u skladu sa procjenama tamne brojke u svijetu), neupitno je da je velik broj stručnjaka svjestan raširenosti problema, svog nepotpunog znanja o spolnom zlostavljanju djece i o svojoj stručnoj ulozi, te da ima potrebu i želju za obrazovanjem.

Temeljem ovih nalaza u nastavku predlažemo program obrazovanja i organizacije rada na problematici spolnog zlostavljanja djece čija je svrha unaprijediti samozaštitu djece, povećati broj otkrivenih slučajeva i pružiti cjelovitu i pravovremenu zaštitu djetetu i obitelji.

PROGRAM OBRAZOVANJA I ORGANIZACIJE RADA U VEZI SA SPOLNIM ZLOSTAVLJANJEM DJECE

U cilju unapređivanja pružanja pomoći djeci i odraslim žrtvama spolnog zlostavljanja u djetinjstvu i njihovim obiteljima, povećanja broja otkrivenih slučajeva i prevencije u Hrvatskoj, a u odnosu na visoko izraženu želju i potrebu stručnjaka i njihovu procjenu tamne brojke, proizlazi da je neophodno osigurati dodatnu izobrazbu stručnjacima koja će im, uz

nova znanja i vještine, omo-gučiti i da efikasnije iskoriste svoja dosadašnja, strukom i područjem rada određena specifična znanja.

Predlažemo sljedeće korake i razine obrazovanja koje bi odgovorile općim i posebnim potrebama:

1. Obrazovni treninzi općeg karaktera (teme: znakovi prepoznavanja spolno zlostavljane djece, obilježja početnog intervjua, upoznavanje sa zakonskim odredbama i procedurom, osnove prevencije i samozaštite djece)
  - za sve stručne djelatnike u centrima za socijalnu skrb
  - za sve djelatnike kriminalističke policije
  - za sve pedijatre, liječnike školske i obiteljske medicine, dječje psihijatre
  - za sve pedagoge i psihologe zaposlene u školstvu
2. Specifični obrazovni treninzi (teme prema posebnostima struke: oporavak spolno zlostavljane djece i njihovih obitelji, medicinske implikacije, prikupljanje dokaza, priprema djeteta za svjedočenje, otkrivanje počinitelja, podučavanje djece o zaštiti od spolnog zlostavljanja):
  - za manji broj stručnjaka prema području rada (npr. djelatnike referade za zaštitu djece i obitelji, referade za maloljetničku delinkvenciju i pravnike centara za socijalnu skrb, djelatnike kriminalističke policije iz područja maloljetničke delinkvencije, itd.).
3. Organizacija interdisciplinarnih timova u lokalnoj zajednici (po mogućnosti pri centru za socijalnu skrb). Ova razina pretpostavlja odabir stručnjaka koji su prošli Specifični obrazovni trening, a prema posebnostima posla i osobnoj zainteresiranosti. Jedan interdisciplinarni tim trebao bi se sastojati od socijalnog radnika, djelatnika policije, pravnika, liječnika i pedagoga ili psihologa škole koji bi u slučaju spolnog zlostavljanja djece u njihovoj lokalnoj zajednici djetetu koordinirano pružili cjelovitu zaštitu. Konkretizacija stručnjaka i postupaka koji trebaju biti poduzeti ima za cilj ne samo proceduralno olakšavanje i pojašnjenje rada stručnjaka već i zaštitu od sekundarne traumatizacije djece u postupku.
4. Organizacija savjetovanja interdisciplinarnih timova na razini županijaradi utvrđivanja protokola profesionalnih akcija unutar interdisciplinarnog tima. Ovo bi se savjetovanje trebalo periodično provoditi s ciljem razmjene stručnih saznanja, rješavanja problema koji se pojavljuju u radu i praćenja i evaluacije učinaka.
5. Supervizija interdisciplinarnih timova s ciljem unapređenja kvalitete rada sa spolno zlostavljanom djecom i prorade osobnih reakcija stručnjaka.

LITERATURA:

1. Follette V.M., Polusny M.M. i Milbeck K. (1994.) Mental health and law enforcement professionals - trauma history, psychological symptoms, and impact of providing services to child sexual abuse survivors. **Professional Psychology - Research & Practise**, 25(3): 275-282.

2. Hilton, N.Z., Jennings K.T., Drugge J. & Stephens J. (1995.) Childhood sexual abuse among clinicians working with sex offenders. **Journal of Interpersonal violence**, 10(4):525-532.
3. Nuttall R. i Jackson H. (1994.) Personal history of childhood abuse among clinicians. **Child abuse and Neglect**, 18(5): 455-472.
4. Portwood, S. G. (1998.) The impact of individuals' characteristics and experiences on their definitions of child maltreatment. **Child abuse and Neglect**, 22(5): 437-452.
5. Singer, M; Mikšaj-Todorović, LJ. i Poldrugáč, Z. (1989.) **Kriminalitet na štetu djece i maloljetnika**. Zagreb: Školska knjiga.
6. Sladović, B. (1998.) Stavovi stručnjaka prema seksualnom zlostavljanju djece. **Magistarski rad**. Zagreb: Medicinski fakultet.

Summary

PROFESSIONALS' KNOWLEDGE, EXPERIENCE AND NEEDS IN WORKING WITH SEXUALLY ABUSED CHILDREN

Branka Sladović

This article presents research results concerning self-estimation of knowledge, working and personal experiences, clarity of professional roles and educational needs in the area of child sexual abuse. Respondents were 253 professionals working with children in the area of social welfare, schooling and health. Respondents' self-estimation showed that they are aware of the problem and their professional roles. It has been found that 15.01% of the professionals have been victims of sexual abuse in their childhood but there are no statistically significant differences in their results compared to the sample as a whole. Need for additional interdisciplinary education was highly rated as well as the need regarding clarifying protocol in cases of child sexual abuse. In the conclusion author proposes interdisciplinary structure and educational program on child sexual abuse.